

Sloboda izražavanja – presude Evropskog suda za ljudska prava

Bilten VIII: SLOBODA IZRAŽAVANJA I KRITIKA RADA SUDIJA

Bilten LIX: KLEVETA SUDIJA, TUŽILACA I OSTALIH U SISTEMU PRAVOSUĐA

18. januar 2013 – 22. septembar 2015

Vodeće presude Evropskog suda za ljudska prava koje se tiču dozvoljenog stepena kritike sudija i njihovog rada su *Barfod protiv Danske*, *De Haes i Gijssels protiv Belgije*, *Worm protiv Austrije* i *Obukhova protiv Rusije*.

Prvo treba napomenuti da je u članu 10 stav 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima (u nastavku "Konvencija") "očuvanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva" navedeno kao poseban osnov za ograničavanje prava na slobodu izražavanja. Evropski sud za ljudska prava (u nastavku "Sud") usvojio je relativno strog stav po ovom pitanju i dozvoljava državama članicama značajan stepen diskrecije u preduzimanju mjera i nametanju sankcija u cilju zaštite sudstva, koje predstavlja važnu instituciju za razvoj demokratije.

Stav Suda po pitanju kritike na račun sudija i sudova utemeljen je u činjenici da sudovi igraju fundamentalnu ulogu u državi zasnovanoj na principima vladavine prava, da treba da uživaju poverenje javnosti i da ih stoga treba zaštititi od neosnovanih napada. Međutim, sudovi nisu imuni na kritiku i praćenje njihovog rada. Zbog toga mediji, kao i ostali, imaju pravo da iskažu svoj stav o institucijama pravosuđa, sve dok njihova kritika ne pređe određenu granicu. Konkretno, mora se jasno razlikovati kritika od uvrede. Pravo na slobodu izražavanja iz člana 10 Konvencije ne primjenjuje se u slučaju bilo kog oblika izražavanja čija je jedina namjera vrijeđanje suda ili pojedinih sudija.

Što se tiče kritike pojedinačnih presuda, Sud smatra da samo oni tekstovi koji realno i objektivno mogu da prejudiciraju ishod suđenja mogu biti ograničeni nametanjem veoma blage kazne (vidi slučaj *Worm* u nastavku). To ne znači da se mogu ograničiti svi tekstovi koji izražavaju mišljenje o ishodu suđenja.

U odnosu na izvještavanje medija o krivičnim suđenjima, ukazujemo i na Preporuku Komiteta ministara Savjeta Evrope državama članicama o medijskoj distribuciji informacija u

vezi sa krivičnim postupcima iz 2003. godine, čiji je prevod dostupan na: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/Translations/Montenegrin/Rec\(2003\)013_mn.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/Translations/Montenegrin/Rec(2003)013_mn.pdf)

I prateću Deklaraciju, dostupnu na:

[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/Translations/Montenegrin/Dec\(2003\)ProvisionInfo_mn.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/Translations/Montenegrin/Dec(2003)ProvisionInfo_mn.pdf)

Slijedi pregled glavnih presuda Suda.

1. Presude Evropskog suda za ljudska prava

- **Barfod protiv Danske**, predstavka br. 11508/85, presuda od 22. februara 1998.

Ovdje je riječ o novinaru, koji je kritikovao rad dvojice sudija porotnika u predmetu na temu da li danski državljani, koji su služili u američkim vojnim bazama, treba da plaćaju lokalne poreze. Novinar je zastupao stav da je sudije porotnike trebalo diskvalifikovati zbog sukoba interesa, jer su bili zaposleni u organu lokalne vlasti koji prikuplja porez. On je izrazio sumnju u njihovu sposobnost da nepristrasno odlučuju u predmetu protiv svog poslodavca, tj. lokalne samouprave, i naveo da su sudije porotnici "ispunili svoju dužnost" odlučivši u korist organa lokalne samouprave. Novinar je novčano kažnjen zbog ove poslednje opaske, za koju je ocijenjeno da šteti ugledu sudija porotnika i narušava povjerenje u pravni sistem.

Novinar je tim povodom podnio predstavku Evropskom sudu za ljudska prava, koji je zaključio da je glavno pitanje to da li primjedba da su sudije porotnici "izvršili svoju dužnost" može ugroziti autoritet sudstva i narušiti povjerenje javnosti u pravni sistem. Sud je smatrao da novinarima pripada pravo da izraze kritiku na račun pravosudnog sistema, što predstavlja pitanje od javnog interesa, ali da su to mogli učiniti ne napadajući sudije porotnike lično. Štaviše, nije bilo dokaza da su obojica porotnika zaista glasali u korist lokalne vlasti, jer su bili dio vijeća od troje sudija koje je u korist lokalne vlasti odlučilo dvotrećinskom većinom, dok je glasanje bilo tajno. Sud je stoga zaključio da kazna izrečena novinaru nije prekršila njegovo pravo na slobodu izražavanja.

- **De Haes i Gijssels protiv Belgije**, predstavka br. 19983/92, presuda od 24. februara 1997.

Slučaj se ticao novinskog urednika i novinara koji su objavili pet članaka u kojima su kritikovali sudije koji su postupali u sporu, čiji je predmet bio razvod braka, i dodijelili ocu starateljstvo nad djecom, iako je otac priznao da je nacista, koji je bio procesuiran zbog zlostavljanja i incesta. Podnosioci predstavke su u svojim tekstovima optužili sudije da dijele očeve simpatije prema nacistima. Pozvali su se i na medicinske nalaze koji su pokazali da su djeca bila silovana u toku posjeta od strane njihovog oca. Protiv oca je pokrenut krivični postupak, koji je zatim obustavljen. Novinari su optuženi i osuđeni za klevetu. Dodijeljena je simbolična suma na ime naknade štete, dok je novinarima naloženo da objave presudu u svojim novinama i plate za njeno objavljivanje u šest drugih novina.

Evropski sud za ljudska prava podsjetio je da štampa igra važnu društvenu ulogu informišući javnost o pitanjima od javnog interesa. Sud je istovremeno podsjetio i da sudovi, kao jemci pravde, moraju uživati povjerenje javnosti i biti zaštićeni od neosnovanih napada. Sud je dalje uzeo u obzir da sudije imaju obavezu diskrecije, koja im ne dozvoljava da odgovore na kritiku. Imajući u vidu činjenice u ovom predmetu, Sud je naglasio da, iako su se novinari u

svojim člancima oslanjali na medicinske i druge dokaze, od kojih pojedine nisu mogli da izvedu u sudu radi zaštite svojih izvora, oni nisu bili optuženi zbog ovih činjeničnih navoda, već zbog svog mišljenja koja su bazirali na činjeničnim dokazima. Iako je kritika sudija koju su novinari objavili bila ozbiljna, Sud je našao da je bila srazmjerna "buri i revoltu" koje je izazvalo sâmo pitanje. Naime, novinari su objavili svoje tekstove u vrijeme kada su incest i zlostavljanje djece i stav sudstva prema ovom problemu bili predmet velike javne debate u zemlji. Uzimajući u obzir i pravo novinara da koriste polemički, pa čak i agresivan ton, posebno u kontekstu javne rasprave o tako osjetljivom pitanju, Sud je našao da je osuda novinara prekršila njihovo pravo na slobodu izražavanja.

- ***Worm protiv Austrije***, predstavka br. 39401/04, presuda od 18. januara 2011.

Ovaj slučaj ticao se novinara koji je objavio više od stotinu tekstova o suđenju u krivičnom postupku protiv g. Androsch-a, bivšeg vicekancelara i ministra finansija. Novinar je uputio ozbiljne kritike na račun g. Androsch-a, navodeći da je protok sredstava na raznim bankovnim računima dokazao njegovu krivicu za utaju poreza. Sudovi su ocijenili da je članak realno mogao uticati na ishod krivičnog postupka koji je još uvijek bio u toku i dosudili su skromnu novčanu kaznu.

Evropski sud smatra da mediji imaju obavezu da se izjasne o pitanjima od javnog interesa, uključujući i o sudskim postupcima koji su još uvijek u toku. Ta obaveza je zaštićena pravom na slobodu izražavanja. Međutim, moraju se poštovati određene granice, kao i pravo na pravično suđenje. Dakle, novinari ne smiju da daju izjave koje mogu dovesti u pitanje pravo na pravično suđenje ili narušiti povjerenje javnosti u postupanje sudova u krivičnim stvarima. Sud je uzeo u obzir da je o ovom slučaju objavljen veliki broj članaka, više od stotinu, i činjenicu da su napisani stilom koji je čitaocu sugerisao da krivični sud u ovom slučaju ne može da donese drugačiju presudu, već samo da osudi g. Androsch-a. Sud je takođe uzeo u obzir i činjenicu da su u suđenje bili uključeni sudije porotnici (sudije koji nisu profesionalno obučeni), da je moguće da su čitali navedene članke i da su oni mogli biti pod njihovim uticajem. Sud smatra da bi navikavanje javnosti na redovne spektakle kvazi suđenja u medijima moglo imati dugoročne negativne posljedice kada je u pitanju prihvatanje sudova kao odgovarajućeg mjesta za utvrđivanje krivice ili nevinosti nekog lica. Uzimajući u obzir i skroman iznos novčane kazne, Sud je zaključio da u navedenom slučaju nije došlo do kršenja prava na slobodu izražavanja.

- ***Obukhova protiv Rusije***, predstavka br. 34736/03, presuda od 8. januara 2009.

U ovom predmetu radilo se o novinaru koji je pisao o postupku za naknadu štete, koji je pokrenuo jedan sudija u vezi s udesom u drumskom saobraćaju. U članku je citirano pismo supružnika druge strane u postupku, u kojem se tvrdilo da je sudija "koristio svoj službeni položaj i veze u pravosuđu". Sudija je na to odgovorio tužbom za klevetu protiv novina, novinara koji je napisao članak, kao i pomenutog supružnika druge strane u postupku. Sud je izdao nalog kojim je zabranjeno novinama da objavljuju bilo šta više u vezi saobraćajne nesreće ili sudskog postupka do donošenja presude.

Evropski sud je razmatrao da li nalog kojim je zabranjeno objavljivanje bilo kakvih informacija u vezi postupka predstavlja kršenje prava na slobodu izražavanja. Naveo je da je zabrana ostala na snazi u toku vođenja postupka za klevetu, kao i postupka pokrenutog u vezi sa saobraćajnom nesrećom. Iako su domaći sudovi držali da je sudski nalog opravdano

sredstvo za zaštitu ugleda drugih i očuvanje autoriteta sudstva, Sud je utvrdio da njihovi razlozi za to nisu bili adekvatni.

Povodom zabrane objavljivanja informacija o činjeničnim okolnostima nesreće, Sud je konstatovao da je u novinama naveden stav druge strane kao jedan od mogućih različitih stavova povodom udesa. Domaći sud je opravdao zabranu navodeći jedino da je određeno vještačenje, ali nije objasnio zašto bi objavljivanje i bilo kojih drugih nalaza bilo štetno za vođenje postupka. Evropski sud je takođe naglasio da, s obzirom da je sudija bio uključen u nesreću kao privatno lice, zabrana daljeg izvještavanja o nesreći nije mogla imati za cilj očuvanje autoriteta sudstva.

Povodom zabrane daljeg izvještavanja o tužbi za naknadu štete, Sud je prihvatio da je tvrdnja da sudija zloupotrebljava svoj službeni položaj i veze u sudstvu mogla štetno uticati na sudijin ugled i autoritet pravosudnog sistema. Međutim, obim zabrane bio je nepotrebno širok i nesrazmjeran, spriječivši objavljivanje bilo kakvih izvještaja o postupku. Sud se nije složio da je takva zabrana bila "neophodna u demokratskom društvu" i naglasio da je zabrana u stvari povrijedila autoritet sudstva umanjujući transparentnost suđenja i dovodeći u pitanje nepristrasnost suda.

Zaključeno je da je zabranom stoga prekršeno pravo na slobodu izražavanja.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Law Defence Initiative, London u saradnji sa HRA

Bilteni se objavljuju u okviru projekta "Monitoring novinarskih samoregulatornih tijela u Crnoj Gori" koji finansira Britanska ambasada u Podgorici.

...

Od januara 2013. godine Evropski sud za ljudska prava odlučio u više predmeta koji su se ticali i pitanja da li zakon treba posebno da štiti tužioce i ostale koji rade u sistemu pravosuđa. Ovaj bilten stoga razmatra dalje presude Evropskog suda za ljudska prava u pogledu kritike na račun pripadnika pravosuđa od strane novinara.

Evropski sud za ljudska prava je ustanovio opšti princip u predmetu *The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (br. 1):

"[S]provođenje pravde ... služi interesima zajednice u cjelini i zahtijeva saradnju prosvijećene javnosti. Opšte je prihvaćena činjenica da sudovi ne mogu da funkcionišu u vakuumu. Iako sudovi predstavljaju forum za rješavanje sporova, to ne znači da se sporovi ne mogu i prethodno diskutovati na nekom drugom mjestu, u specijalizovanim časopisima, u opštoj štampi ili u javnosti uopšte. Osim toga, dok masovni mediji ne smiju da prekorače granice postavljene u interesu pravilnog

sprovođenja pravde, dužnost im je da saopštavaju informacije i ideje o pitanjima koja sudovi razmatraju, kao i u drugim oblastima od javnog interesa. Kako mediji imaju zadatak da saopštavaju takve informacije i ideje, tako i javnost ima pravo da ih prima". (Predstavka br. 6538/74, presuda od 26. aprila 1979, stav 65)

Istovremeno, Evropski sud za ljudska prava je naglasio da sudovi igraju izuzetno važnu ulogu u državi koja se temelji na vladavini prava, te da treba da uživaju povjerenje javnosti. Zbog toga bi trebalo da budu zaštićeni od neosnovanih napada. Prema tome, i mediji, i drugi, imaju pravo da se izjasne o sprovođenju pravde sve dok je njihova kritika u okviru određenih granica. Posebno se jasno mora praviti razlika između kritike i uvrede. Ako je jedina namjera bilo kojeg oblika izražavanja uvreda suda ili sudije pojedinačno, takvo postupanje neće biti zaštićeno pravom na slobodu izražavanja.

Sud primjenjuje donekle drugačije standarde na advokate koji kritikuju sudove, jer se smatra da oni imaju posebnu obavezu da postupaju profesionalno. Na kraju ovog biltena su sažeti i neki od takvih relevantnih slučajeva.

Sljedeći predmeti ilustruju pristup Suda u pojedinačnim slučajevima.

- **Perihan i Mezopotamya Basın Yayın A.Ş. protiv Turske** (predstavka br. 21377/03), 21. januar 2014: **neosnovano zatvaranje izdavačke kuće je prekršilo pravo na slobodu izražavanja**

Slučaj se ticao gašenja izdavačke kuće „Mesopotamia Publishing“ 2001. godine. Nakon policijskih pretresa tri lokalne filijale i oduzimanja navodno nezakonitih publikacija, uključujući i materijal koji je korišten u propagandne svrhe u korist nezakonite Radničke partije Kurdistan (Kurdistan Workers' Party), sud je naložio zatvaranje ove izdavačke kuće, uz obrazloženje da su njene aktivnosti bile protivne javnom redu i miru. Svi apeli da se izdavačka kuća ponovo otvori bili su uzaludni, pa je kompanija podnijela predstavku Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud je utvrdio da je u ovom slučaju prekršeno pravo na slobodu izražavanja. Ostalo je nejasno koje su to konkretne aktivnosti kompanije navodno bile „protivne javnom redu i miru“, a zbog kojih je kompanija onemogućena da dalje posluje. Iako su kancelarije kompanije pretresene i oduzeti materijali, dalji krivični postupak je obustavljen. Kompanija „Mesopotamia Publishing“ nikada nije krivično osuđena. Budući da ne postoje dokazi da je kompanija ikada obavljala bilo kakve aktivnosti protivne javnom redu i miru, Sud je zaključio da je njenim gašenjem prekršeno pravo na slobodu izražavanja.

- **Lolo protiv Poljske** (predstavka br. 11503/12), 11. mart 2014: **kazna zbog klevete zbog neosnovanih optužbi protiv sudije nije prekršila pravo na slobodu izražavanja**

Slučaj se odnosio na naknadu štete zbog klevete dosuđene čovjeku koji se žalio da je lokalni sudija „proizveo dokaze“ i „nezakonito stanje proglasio zakonitim“. Čovjek je žalbu podnio u pismu upućenom sudu, u kojem je tražio da sudija bude izuzet iz njegovog predmeta. On je zatim podnio predstavku Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud je odbacio predstavku kao „očigledno neosnovanu“. Sud se složio sa domaćim sudovima da, iako mora postojati sloboda za legitimno kritikovanje rada javnih funkcionera, uključujući sudije, čovek nije imao dokaza za svoje optužbe protiv sudije. Stoga bi primjedbe imale efekat narušavanja povjerenja u sudiju. Evropski sud je takođe uzeo u obzir da je dosuđena kazna bila mala i da je izvršenje kazne odloženo na dvije godine zbog finansijske situacije podnosioca predstavke.

- **Baka protiv Mađarske** (predstavka br. 20261/12), 27. maj 2014. (prestanak mandata predsjednika Vrhovnog suda zbog kritikovanja zakonodavne reforme predstavlja kršenje prava na slobodu izražavanja)

Ovaj slučaj tiče se prijevremenog prestanka mandata predsjednika Vrhovnog suda pravde Mađarske. Podnosilac predstavke bio je sudija Evropskog suda za ljudska prava od 1991-2008, a 2009. godine bio je izabran od strane Parlamenta Mađarske za predsjednika Vrhovnog suda, na šest godina. U okviru ove funkcije bio je obavezan da izrazi svoje mišljenje o parlamentarnim predlozima zakona koji utiču na sudstvo. Tokom 2011. kritikovao je zakonske reforme, uključujući i predlog da se smanji obavezna starosna granica za penziju za sudije. Dana 1. januara 2012, kao dio programa reformi, mađarski Vrhovni sud preimenovan je u 'Kúria' (istorijski mađarski naziv za Vrhovni sud) i mandat predsjednika Vrhovnog suda bio je prekinut - tri i po godine prije redovnog datuma isteka. Prema kriterijumima za izbor predsjednika novog suda Kúria, kandidati su bili obavezni da imaju najmanje pet godina sudijskog iskustva u Mađarskoj. Vrijeme obavljanja sudijske funkcije u međunarodnom sudu nije računato i to je dovelo do nepodobnosti podnosioca predstavke za mjesto predsjednika novog suda Kúria. On nije mogao da ospori ovo u domaćim sudovima, te se obratio Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud za ljudska prava konstatovao je da je prijevremeni prestanak mandata podnosioca predstavke očigledno povezan sa kritikama koje je iznio, te da je prekršeno njegovo pravo na slobodu izražavanja. Sud je naveo da su predlozi da se okonča njegov mandat, kao i novi kriterijum podobnosti za mjesto predsjednika suda Kúria, bili dostavljeni parlamentu nakon što je podnosilac predstavke javno izrazio svoje mišljenje o nekoliko zakonskih reformi koje utiču na pravosuđe, a zatim i usvojeni u veoma kratkom vremenskom roku. Sposobnost podnosioca predstavke da vrši svoju funkciju i njegovo profesionalno ponašanje nisu bili dovedeni u pitanje pred mađarskim vlastima. Sud se stoga složio da činjenice i slijed događaja viđenih u cjelini potvrđuju tvrdnju podnosioca predstavke da je prijevremeni prestanak njegovog mandata bio povezan sa kritikama koje je izrazio. Reforme koje je kritikovao ticale su se funkcionisanja pravosudnog sistema, nezavisnosti i stalnosti sudija i starosne dobi za penzionisanje sudija. To su pitanja od javnog interesa, te je izražavanje mišljenja o njima bila njegova dužnost kao predsjednika Nacionalnog savjeta pravosuđa. Sud je dalje naveo da podnosilac predstavke nije imao mogućnost da ospori prestanak svog mandata pred mađarskim sudovima, što samo po sebi predstavlja kršenje njegovog prava na pristup sudu.

- **Perna protiv Italije**, predstavka br. 48898/99, presuda od 6. maja 2003. (Veliko vijeće) (osuda za klevetu zbog neosnovane kritike na račun javnog tužioca nije prekršila pravo na slobodu izražavanja)

Slučaj se ticao novinara koji je objavio članak o javnom tužiocu u Palermu. Članak je nosio naslov "Kaseli (Caselli), sudija sa bijelom šiškom", a podnaslov je glasio "Katoličko

školovanje, komunistička militantnost - kao i njegov prijatelj Violante...". U tekstu je kritikovao političku militantnost tužioca, pozivajući se na "trostruku zakletvu poslušnosti - Bogu, zakonu i *Via Botteghe Oscure* (aluzija na italijansku Komunističku partiju)". Zatim ga je optužio za učešće u planu da preuzme kontrolu nad kancelarijama javnih tužilaštava u svim italijanskim gradovima i za korišćenje nekadašnjeg kriminalca, a tadašnjeg doušnika da uništi političku karijeru italijanskog bivšeg premijera Andreotija, tereteći ga za pomaganje i podržavanje zločina, iako je navodno bio svjestan da će na kraju morati da obustavi gonjenje zbog nedostatka dokaza. Tužilac je uložio žalbu zbog klevete. Novinar i direktor novinskog lista proglašeni su krivim i izrečena im je novčana kazna od 775 EUR i 515 EUR. Oni su morali da plate i odštetu i sudske troškove u iznosu od 31.000 EUR, nadoknade troškove podnosiocu predstavke i objave presudu. Kazne su potvrđene u žalbenom postupku.

Evropski sud za ljudska prava je zaključio da osuda nije prekršila pravo novinara na slobodu izražavanja. Sud je konstatovao da je važno sagledati cjelokupan sadržaj članka. Novinar nije ograničio svoje primjedbe na tvrdnju da je tužilac imao posebna politička ubjeđenja, on je naveo i da je tužilac izvršio zloupotrebu službenog položaja učestvujući u zavjeri Komunističke partije da preuzme kontrolu nad javnim tužilaštvima u Italiji. U tom kontekstu, čak i fraze poput one koja se odnosi na "zakletvu poslušnosti" dobile su značenje koje je bilo sve samo ne simbolično. Osim toga, podnosilac predstavke ni u jednom trenutku nije ni pokušao da dokaže istinitost svojih tvrdnji, naprotiv, on je tvrdio da je samo izrazio vrijednosne sudove koje nije trebalo da dokazuje. Iz tih razloga, Sud je zaključio da presuda protiv novinara za klevetu nije prekršila njegovo pravo na slobodu izražavanja.

- ***The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva (br. 1)***, predstavka broj 6538/74, 26. april 1979. (zabranom objavljivanja novinskog članka u kojem se kritikuje poravnanje prekršeno je pravo na slobodu izražavanja)

Ovaj slučaj se ticao izvještavanja od strane britanskog lista o sudskim postupcima i pregovorima o poravnanju između kompanije koja je obezbijedila lijekove za trudnice koji su izazvali deformitete kod novorođene djece, i djece rođene sa deformitetima. Ovi postupci trajali su godinama i sa nekim porodicama je postignuto poravnanje, ali ne sa svim. List je kritikovao sudsko poravnanje i takođe iznio mišljenje da farmaceutska kompanija nije dovoljno testirala lijek prije prodaje. Britanski javni tužilac dobio je sudski nalog kojim je zabranjeno listu da elaborira ove posljednje navode.

Evropski sud za ljudska prava je zaključio da je zabrana prekršila pravo na slobodu izražavanja. Dok je sudstvo - imajući u vidu cjelokupnu mašineriju pravosuđa - trebalo da bude zaštićeno od lažnih optužbi, ono nije funkcionisalo u vakuumu, a "dužnost je [medija] da prenose informacije i ideje o pitanjima koja sudovi razmatraju, baš kao i u drugim oblastima od javnog interesa... javnost takođe ima pravo da ih prima". Cilj sudske zabrane je bio da spriječi "nepoštovanje" zakonitih procesa, i da spriječi da postupci postanu "suđenje od strane medija". Iako su to bili legitimni ciljevi, nije se pokazalo da je zabrana bila srazmjerna ovim ciljevima. Navedeni članak je bio uravnotežen, predstavljena je argumentacija obje strane, i bilo je malo vjerovatno da bi negativno uticao na "autoritet sudstva", posebno jer se u međuvremenu vodila rasprava širom zemlje. Konačno, iznešeni navodi su se ticali važnih pitanja o pravima žrtava, a postupci su se godinama odugovlačili.

- **Ümit Bilgiç protiv Turske**, predstavka br. 22398/05, 3. septembar 2013. (zatvaranjem u psihijatrijsku ustanovu zbog vrijeđanja sudija prekršeno pravo na slobodu izražavanja i pravo na slobodu ličnosti)

Slučaj se ticao osude zbog nepoštovanja suda od strane čovjeka koji je u svojim pismima optužio lokalne sudije za pristrasnost u krivičnom postupku koji se vodio protiv njega, tvrdeći da su, zajedno sa tužiocima, kovali zavjeru protiv njega. Proglašen je krivim i osuđen na prinudni boravak u psihijatrijskoj ustanovi.

Evropski sud za ljudska prava je smatrao da je pritvor podnosioca predstavke prekršio pravo na slobodu ličnosti i slobodu izražavanja. Sud je podsjetio da je sudstvu, kao garantu pravde, potrebno povjerenje javnosti, i da stoga može biti zaštićeno od vređanja. Pojedine sudije mogu biti predmet kritike zbog načina na koji obavljaju svoje dužnosti, ali moraju i biti zaštićeni od nepotrebno oštih verbalnih napada. Međutim, Sud je takođe podsjetio da u okviru krivičnog postupka strankama mora biti omogućeno da se izjasne o svom slučaju, kao i da se mora omogućiti slobodna i energična razmjena mišljenja. Sud je konstatovao da su u ovom slučaju pisma podnosioca predstavke bila veoma oštra i uvredljiva, i da su u njima iznijete direktne optužbe protiv sudija za pristrasnost i korupciju. Ovim je podnosilac predstavke prešao dozvoljenu granicu kritike sprovođenja pravde. Pošto pisma nijesu objavljena, i Sud konstatovao da je podnosilac predstavke zaista patio od psihijatrijskog poremećaja, Sud je smatrao da u je principu neki oblik sankcionisanja podnosioca predstavke mogao biti opravdan. Međutim, težina izrečene sankcije – pritvor u psihijatrijskoj ustanovi – ocijenjena je nesrazmjernom i predstavljala je kršenje prava podnosioca predstavke.

- **Belpietro protiv Italije**, predstavka br. 43612/10, 24. septembar 2013. (osuda na uslovnu zatvorsku kaznu i naloženo plaćanje naknade štete zbog klevete prekršili su pravo na slobodu izražavanja)

Podnosilac predstavke, izdavač novinskog lista, osuđen je zbog klevete jer je u članku, koji je objavio italijanski senator, ukazao na „rat“ između sudija i tužilaca, s jedne strane, i policije sa druge, u odnosu na borbu protiv mafije. U članku su sudije i tužioci optuženi da koriste političke strategije. Dva tužioca su tvrdila da je članak narušio njihov ugled i podnijeli su tužbu zbog klevete. Pokrenut je krivični postupak, a podnosilac predstavke je na kraju osuđen na uslovnu kaznu zatvora od četiri meseca i naloženo mu je da plati naknadu štete od čak 110.000 eura.

Evropski sud za ljudska prava je prvo podsjetio na svoje opšte principe: mediji moraju biti u mogućnosti da pružaju informacije i ideje o svim pitanjima od opšteg interesa, uključujući ona koja se odnose na pravosuđe. Međutim, iako su granice prihvatljive kritike šire prema javnim službenicima nego prema privatnim licima. Sud je smatrao da javni službenici moraju da uživaju povjerenje javnosti bez nepotrebnog uznemiravanja. Sud je napomenuo da se to posebno odnosi na javne službenike koji rade u pravosuđu.

Sud je smatrao da se članak ticao pitanja od vrlo visokog javnog interesa, ali je takođe istakao da su optužujući navodi u tekstu bili veoma ozbiljni, a nijesu bili potkrijepljeni objektivnim dokazima. Iako je članak napisao član italijanskog Senata, to nije oslobodilo podnosioca predstavke – izdavača novinskog lista – dužnosti da provjeri istinitost tvrdnji. Sud je razmotrio i činjenicu da je tekst opremljen tako da dodatno pojača sporne navode iz

članka. Stoga, Sud nije smatrao da je osuda zbog klevete prekršila pravo na slobodu izražavanja. Međutim, Sud je smatrao da je kazna zatvora, iako uslovna, zajedno sa obavezom da se plati značajan iznos za naknadu štete, bila nesrazmjerna za izdavača koji je propustio da izvrši dužnost nadzora nad sadržajem čiji je autor bio neko drugi, i da je prema tome imala obeshrabrujući efekat na slobodu izražavanja. Stoga, Sud je utvrdio da slučaj predstavlja kršenje prava na slobodu izražavanja.

- ***Ungváry i Irodalom Kft protiv Mađarske***, predstavka br. 64520/10, 3. decembar 2013. (osuda na naknadu štete zbog klevete zbog članka u kojem je navedeno da je sudija Ustavnog suda bio doušnik službe bezbjednosti prekršila je pravo na slobodu izražavanja)

Slučaj se ticao postupka zbog klevete protiv mađarskog istoričara i izdavača časopisa koji je objavio njegov članak. Istoričar je u članku razmatrao odnos civilnog društva i službe bezbjednosti u vrijeme komunizma, i u okviru njega naveo da je sudija Ustavnog suda bio aktivni član partije i „zvanični kontakt“ državne službe bezbjednosti. Sudija se žalio i, iako je časopis objavio ispravku, istoričar je ponovio svoje navode u intervjuima i u knjizi. Sudija Ustavnog suda ga je zatim tužio zbog klevete i dobio presudu za naknadu štete. Istoričar i izdavač časopisa su podnijeli predstavku Evropskom sudu za ljudska prava tvrdeći da je prekršeno njihovo pravo na slobodu izražavanja.

Sud je smatrao da je u ovom slučaju prekršeno pravo na slobodu izražavanja. Sud je ponovio svoje opšte principe uključujući i onaj po kome - iako državni službenici treba da tolerišu kritiku svog rada – može biti neophodno zaštititi sudije od uvrjedljivih i uznemirujućih verbalnih napada, a u cilju očuvanja povjerenja javnosti u rad pravosuđa. Međutim, primjenjujući ove opšte principe na prvog podnosioca predstavke, istoričara, Sud je zaključio da je članak imao jaku osnovu u činjenicama. Sud je smatrao da termin „zvanični kontakt“ može imati više različitih značenja, uključujući i to da je sudija pisao izveštaje i pružao informacije koje su doprinijele radu službe bezbjednosti – iako ona sama to nije zahtijevala od njega. Sud je posebno uzeo u obzir da domaći sudovi nijesu razmotrili opšti kontekst članka, u kojem su iznesene tvrdnje da je postojao odnos između raznih organizacija civilnog društva i službe državne bezbjednosti. Sud je stoga zaključio da su domaći sudovi tumačili značenje termina „zvanični kontakt“ suviše restriktivno; trebalo ga je tumačiti u širem kontekstu članka. Sud je takođe naglasio da je tema članka - uloga službe bezbjednosti u vrijeme komunizma - predstavljala pitanje od velikog javnog interesa, a da je sudija, kao viši državni službenik kojeg je parlament izabrao za najvišu sudijsku funkciju u zemlji, dužan da toleriše kritiku. Sud je takođe konstatovao da je nesporno da je sudija bio aktivni član partije u vrijeme komunizma.

Što se tiče izdavača časopisa, Sud je smatrao da je on pokazao dovoljan stepen odgovornosti. Sud je naročito smatrao da:

„(su) izdavači logično motivisani profitom (...) i da, kada se oni proglase odgovornim za objavljivanje članka, to često rezultira miješanjem vlasnika časopisa u uređivački proces. Da bi se omogućilo štampanim medijima da vrše svoju „watchdog“ funkciju (čuvara demokratije), važno je da standardi odgovornosti izdavača za objavljivanje članka budu takvi da ne podstiču cenzuru od strane izdavača...“

Sud je zaključio da, s obzirom na ugled prvog podnosioca predstavke kao istaknutog historičara, izdavač časopisa nije imao razloga da dovodi u pitanje tačnost članka. Nije bilo dokaza da je članak objavljen sa namjerom da omalovažava sudiju. Sud je stoga zaključio da je izdavač postupio u skladu sa novinarskom etikom.

- **Mustafa Erdoğan i drugi protiv Turske**, predstavke br. 346/04 i 39779/04, 27. maj 2014. (akademska kritika turskih sudija zbog zabrane rada političke partije bila je prihvatljiva)

U pitanju je žalba koju su podnijeli profesor prava i urednik i izdavač akademskog časopisa, kojima su turski sudovi naložili da plate odštetu trojici sudija Ustavnog suda jer su ih vrijeđali u tekstu koji je kritikovao odluku o zabrani rada političke stranke. Sporni članak objavljen je u periodičnom pravnom časopisu 2001. godine, a preispitivana je zakonitost odluke o zabrani rada političke partije. U članku je dovedena u pitanje nepristrasnost sudija i insinuirano je da su bili nekompetentni. Trojica od njih su pokrenuli postupak za klevetu protiv podnosilaca predstavke, tvrdeći da je članak predstavljao ozbiljan lični napad na njihovu čast i integritet, i dobili su odštetu.

Evropski sud za ljudska prava je zaključio da je odšteta za klevetu prekršila pravo podnosilaca predstavke na slobodu izražavanja, smatrajući da bi predstavnici pravosuđa koji djeluju u službenom svojstvu morali očekivati šire granice prihvatljive kritike u odnosu na obične građane. Dok pravosuđe mora uživati povjerenje javnosti, kritikovanje može biti ograničeno samo ako predstavlja neosnovan destruktivni napad. Sud je utvrdio da domaći sudovi nijesu stavili jezik i izraze korišćene u spornom članku u kontekst i formu u kojoj su bili izraženi. Dakle, dok su pojedini komentari u članku bili oštri, to su uglavnom bili vrjednosni sudovi iznijeti u opštim crtama i potkrijepljeni dovoljnom činjeničnom osnovom. Oni se ne mogu smatrati bezrazložnim ličnim napadom na trojicu sudija. Pored toga, članak je bio objavljen u kvartalnom pravnom časopisu i napisan u kontekstu tekuće javne rasprave o zabrani rada političke stranke. Domaći sudovi nijesu razmatrali niti jedan od ovih faktora. Sud je naglasio značaj akademske slobode i mogućnost da akademci slobodno izraze svoje stavove, čak iako su kontroverzni ili nepopularni, u oblasti svog istraživanja, profesionalne stručnosti i kompetentnosti.

- **Marian Maciejewski protiv Poljske**, predstavka br. 34447/05, 13. januar 2015. (osudom novinara za klevetu zbog optužbi za korupciju u pravosuđu prekršeno je pravo na slobodu izražavanja)

Ovaj slučaj se ticao novinara koji je osuđen za klevetu zbog članka o navodnoj krađi lovačkih trofeja iz kancelarije bivšeg sudskog izvršitelja. Podnaslov članka je glasio „Lopovi u službi pravde“, a sam članak se pozivao na „mafijaško udruživanje tužioca i sudije“. Između ostalog, tekst je opisivao kako je tužilac pogrešno vodio istragu protiv bivšeg sudskog izvršitelja. Domaći sud je smatrao da su i podnaslov i pozivanje na mafiju bili klevetnički. Novinar se žalio Evropskom sudu za ljudska prava.

Što se tiče prve tačke osude za klevetu, koja se odnosila na fraze „lopovi u službi pravde“ i „mafijaško udruživanje tužioca i sudije“, Evropski sud je smatrao da činjenice na osnovu kojih su objavljeni ovi komentari - naime, dug i razvučen postupak – nisu osporene i da je očigledno bilo nepravilnosti u funkcionisanju sudova i tužilaštva. Ovo je bilo pitanje od javnog interesa i trebalo je dozvoliti medijima da ga komentarišu i koriste i oštar jezik. Uopšteno

govoreći, dok je članak nesumnjivo imao kritički ton, nije imao za cilj da potkopa povjerenje javnosti u integritet pravosudnog sistema.

Što se tiče druge tačke osude za klevetu, koja se odnosila na navode da je tužilac pogrešno vodio istragu, Sud je konstatovao da su domaći sudovi ostavili bez odgovora nekoliko pitanja u vezi ponašanja tužioca i da jeste bilo očiglednih brojnih nepravilnosti u istrazi koje su domaći sudovi takođe zanemarili. Komentar novinara je bio dobronamjeran i u skladu s novinarskom etikom, što su domaći sudovi zanemarili i umjesto toga se usmjerili isključivo na utvrđivanje potpune „istinitosti“ njegovih navoda. Ovim je prekršeno pravo novinara na slobodu izražavanja.

- ***Łozowska protiv Poljske***, predstavka br. 62716/09, 13. januar 2015. (osudom novinarku za klevetu zbog neosnovanih optužbi za kriminal nije prekršeno pravo na slobodu izražavanja)

Podnositeljka predstave je bila novinarka regionalnog lista koja je osuđena za „zlomamjernu klevetu“ zbog niza članaka u kojima je spekulisala o mogućim vezama između pripadnika mafije i osoba zaposlenih u lokalnom pravosuđu. Ona je pisala da je jedna sudija razriješena dužnosti zbog „skrivenih veza sa kriminalnim krugovima, ... [i] uloge koju je imala u slučajevima u koje je njen suprug bio umiješan“. Njenu žalbu je odbacio sudija pojedinac - jedini od 53 sudija žalbenog suda koji nije imao veze sa sudijom koja je podnijela tužbu zbog klevete, pa je jedini i mogao odlučivati u ovom slučaju. Novinarka se žalila Evropskom sudu za ljudska prava.

Evropski sud je smatrao da su se sporne primjedbe bavile pitanjima od opšteg interesa i da razrješenje bivše sudije nije bilo sporno. Mediji su imali pravo da to komentarišu i o tome diskutuju, a šira javnost je imala pravo da dobije ovu informaciju. Međutim, Sud je konstatovao da nije dokazano da je sudija razriješena zbog „mutnih poslova sa kriminalnim krugovima“. Osim toga, Sud je smatrao da je novinarka izuzetno dobro poznavala način funkcionisanja pravosudnog sistema, kao i da je bila dobro upućena u disciplinski postupak protiv sudije, te da je stoga trebalo da bude opreznija prije objavljivanja članka. Sud je smatrao da je novinarka, kada se služila riječima kojima se služila, morala znati da je njen članak mogao da naškodi ugledu sudije. Iako je Sud s jedne strane priznao pravo novinarku da diskutuje o pitanju razrješenja sudije kao o pitanju od javnog interesa, s druge strane je smatrao da novinarka nije imala dovoljno dokaza da optuži sudiju za povezanost sa kriminalnim krugovima. Stoga, Sud je smatrao da podnositeljka predstave nije postupila dobronamjerno i u skladu sa zahtjevima profesionalne etike.

Kritika od strane advokata

- ***Karpetas protiv Grčke***, predstavka br. 6086/10, presuda od 30. 10. 2012, nije bilo kršenja prava

Riječ je o advokatu (Karpetas) osuđenom za klevetu tužioca i istražnog sudije, koji su uz kauciju pustili na slobodu osobu koja je advokata napala u njegovoj kancelariji. G-din Karpetas je izjavio da su tužilac i sudija od njegovog napadača primili mito, zbog čega su ga obojica tužila za klevetu. Advokatu je naloženo da jednom od tužilaca plati odštetu u iznosu od 15.000 EUR, dok je postupak po tužbi drugog još uvijek bio u toku.

Evropski sud je zaključio da presuda domaćeg suda nije prekršila prava advokata na slobodu izražavanja: on je bio iskusan pravnik, podnio je krivične prijave protiv tužioca i sudije, koje su zatim odbačene. Optužbe podnosioca predstavke ponavljale su se u štampi i proširile na širu javnost, jasno implicirajući da su sudija i tužilac korumpirani. Podnosilac predstavke nije imao činjenični osnov za svoje tvrdnje. Sud je takođe uzeo u obzir da institucije pravosuđa treba da budu zaštićene i da nije prihvatljivo olako javno optuživati ljude za korupciju.

- ***Di Giovanni protiv Italije***, predstavka br. 51160/06, 9. jul 2013. (zvanično upozorenje sutkinji koja je iznijela neosnovane navode o postojanju korupcije u procesu imenovanja sudija nije prekršilo pravo na slobodu izražavanja)

Podnositeljka predstavke je sutkinja koja je, u jednom novinskom intervjuu, izjavila da je jedan od članova ispitne komisije za nove sudije iskoristio svoj uticaj da pomogne rođaku. Proglašena je krivom zbog propuštanja dužnosti poštovanja i diskrecije prema članovima ispitne komisije, i dobila zvanično upozorenje.

Evropski sud za ljudska prava je smatrao da upozorenje nije prekršilo pravo na slobodu izražavanja. On je istakao da su navodi koje je sutkinja iznijela veoma ozbiljni, kao i da nijesu bili zasnovani na činjenicama. Sud je takođe naveo da članovi pravosuđa treba da budu diskretni i da ne reaguju na provokacije putem medija. Sud je istakao da je kazna izrečena sutkinji bila veoma blaga.

- ***Morice protiv Francuske***, predstavka br. 29369/10, 23. april 2015. (Veliko vijeće) (osuda advokata za klevetu zbog kritike na račun sudija prekršila je slobodu izražavanja)

Advokat je osuđen za klevetu zbog primjedbi na račun dvojice istražnih sudija koji su bili izuzeti iz istrage o ubistvu francuskog sudije u Džibutiju. Zastupao je udovicu ubijenog sudije, a dvojicu sudija je kritikovao zbog propusta da predaju dokazni materijal prikupljen u toku istrage sudiji koji je od njih preuzeo slučaj. Takođe je naveo da su sudije bili previše bliski sa istražiteljima u Džibutiju, što je negativno uticalo na njihovu nezavisnost. Jedan od dvojice kritikovanih sudija predsjedavao je i u drugom kontroverznom slučaju u koji je advokat Morice takođe bio uključen. On se žalio na postupanje sudije i u tom slučaju. G. Morice se žalio ministru pravde u vezi slučaja Džibuti, o čemu su pisale nacionalne novine *Le Monde*, navodeći da je Morice izjavio kako je postupanje istražnih sudija bilo "u potpunoj suprotnosti sa principima objektivnosti i nepristrasnosti", kao i da su "tužilac [u Džibutiju] i francuski sudije bili u dosluhu". Sudije su podnijele krivičnu prijavu protiv glavnog urednika lista *Le Monde*, novinara koji je napisao članak i Morice-a, optužujući ih za klevetu. Morice je proglašen krivim kao saučesnik i naređeno mu je da plati kaznu u iznosu od 4.000 €, 1.000 € jednom od sudija za troškove i po 7.500 € odštete obojici sudija, kao i da objavi obavještenje u listu *Le Monde*. Predstavka koju je potom podnio Evropskom sudu za ljudska prava bila je odbijena, pa je Morice zatražio da se predmet uputi Velikom vijeću Suda na ponovno razmatranje.

Veliko vijeće je utvrdilo da je presuda za klevetu prekršila advokatova prava. Sud je konstatovao da je, kao advokat, imao pravo da brani svoje klijente i putem štampe, navodeći istovremeno da je postojala jasna razlika između riječi koje je advokat izgovorio unutar sudnice, koje uživaju veoma visok stepen zaštite, i van sudnice, gdje tako pojačana zaštita

nije važila. Sud je naveo da se Morice dalje oslanjao na svoje građansko pravo da doprinese raspravi o stvarima od javnog interesa. Iako tada nije postupao u ulozi novinara, kojima Sud dodjeljuje visok stepen zaštite, državne vlasti ipak imaju obavezu da zaštite debatu o pitanjima od javnog interesa. Sud je konstatovao i da je Morice imao jak činjenični osnov za svoje komentare. Postupao je u svojstvu advokata u dva slučaja visokog profila u kojima je sudija M. bio istražni sudija, i u oba slučaja apelacioni sudovi su utvrdili određene propuste, što je dovelo do izuzeća pomenutog sudije iz tih slučajeva. Što se tiče primjedbi koje je advokat iznio, Sud je zaključio da su bile blisko povezane sa činjenicama predmeta i da nijesu bile ni obmanjujuće, ni neopravdane.

Veliko vijeće je dalje konstatovalo da je navedeni slučaj izazvao veliku medijsku pažnju. Domaći sudovi su to uzeli kao dokaz ličnog animoziteta između advokata i jednog od dvojice sudija. Veliko vijeće se nije složilo sa tom ocjenom, navodeći da, iako je u primjedbama advokata bilo malo netrpeljivosti, one su se ticale navodnih nedostataka u sudskoj istrazi, a to je pitanje na koje advokat treba da može da skrene pažnju javnosti.

Sud je naveo da bi sudije u principu trebalo da tolerišu kritiku. Granice prihvatljive kritike na račun članova pravosuđa, dijela osnovne institucije države, šire su nego u slučaju običnih građana. Istovremeno, Sud je naglasio potrebu da se održi autoritet sudstva i osiguraju odnosi zasnovani na uzajamnom razumijevanju i poštovanju između različitih aktera pravosudnog sistema.

Konačno, Sud je uzeo u obzir i prirodu i težinu izrečene kazne. Ponovio je da bi čak i relativno niska novčana kazna i dalje imala negativan efekat na ostvarivanje slobode izražavanja. Izricanje kazne advokatu može imati i određene posljedice, posebno u pogledu njegove reputacije ili povjerenja javnosti i njegovih klijenata.

Uzimajući u obzir sve navedeno, Sud je zaključio da je osuda advokata za klevetu nesrazmjerno povrijedila njegovo pravo na slobodu izražavanja.

- ***Kincses protiv Mađarske***, predstavka br. 66232/10, 27. januar 2015. (kažnjavanje advokata zbog dovođenja u pitanje profesionalne kompetencije sudije nije prekršilo njegovo pravo na slobodu izražavanja)

Advokat je bio kažnjen zbog kritikovanja sudije koji je sudio u jednom od njegovih predmeta. On je podnio zahtjev za izuzeće sudije zbog pristrasnosti, navodeći da sudija nije profesionalno kompetentan i da ima ličnu odbojnost prema tuženom. U podnesku je naveo da „presuda odražava lični stav sudije i nije zasnovana ni na jednom dokazu ... ne možemo da ne dovedemo u pitanje stručnost sudije. Njegovo ponašanje je vođeno favorizovanjem tužitelja ili odbojnošću prema tuženom“. Zbog ovoga je protiv njega pokrenut disciplinski postupak i kažnjen je sa 570 € zbog narušavanja dostojanstva suda. Njegove žalbe su odbačene.

Evropski sud je smatrao da je advokat svojim izjavama zaista omalovažavao profesionalne kompetencije sudija i navodio da sud zaobilazi zakon. Sud je utvrdio da je advokat mogao istaći suštinu svog prigovora i bez iznošenja ovakvih navoda. Sud je takođe konstatovao da je podnosilac, kao advokat, bio obavezan da se pridržava pravila profesionalnog ponašanja, i da se od njega očekuje da doprinese radu pravosuđa i tako održi poverenje javnosti u njega. Imajući u vidu da je advokat kažnjen samo novčano i da mu nije izrečena nijedna

druga kazna, Sud je utvrdio da ovom sankcijom nije prekršeno njegovo pravo na slobodu izražavanja.

Pripremio: Peter Noorlander, direktor Media Legal Defence Initiative, u saradnji sa HRA

Bilteni se objavljuju u okviru projekta „Podrška razumijevanju novinarske etike i slobode izražavanja“, koji finansira Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Podgorici.
